

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi saamen kielilain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi saamen kielilakia. Lakia tarkistettaisiin maakunta- sekä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan uudistuksen johdosta siten, että saamelaisille voimassaolevan lainsäädännön mukaan kuuluvat kielelliset ja kulttuuriset oikeudet ja kulttuuri-itsehallinnon edellytykset turvataan uudistuksen jälkeenkin. Lisäksi lakiin tehtäisiin muussa lainsäädännössä tapahtuneiden muutosten vuoksi tarpeelliset korjaukset. Lisäksi laista poistettaisiin viittaus saamelaiskäräjistä annettuun lakiin saamelaisen määritelmän osalta.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä heinäkuuta 2017.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	3
1 JOHDANTO.....	3
2 NYKYTILA.....	4
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	4
Perustuslaki.....	4
Kielilainsäädäntö.....	4
Laki saamelaiskäräjistä.....	5
2.2 Kansainvälinen kehitys.....	5
2.3 Nykytilan arviointi.....	6
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	7
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	8
4.1 Taloudelliset vaikutukset.....	8
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	8
4.3 Ympäristövaikutukset.....	9
4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset.....	9
5 ASIAN VALMISTELU.....	9
5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto.....	9
5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen.....	10
6 RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ.....	12
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	12
1 LAKIEHDOTUKSEN PERUSTELUT.....	12
2 VOIMAANTULO.....	15
3 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS.....	15
LAKIEHDOTUS.....	16
Laki saamen kielilain muuttamisesta.....	16
LIITE.....	20
RINNAKKAISTEKSTI.....	20
Laki saamen kielilain muuttamisesta.....	20

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi saamen kielilakia. Esitys liittyy hallituksen esitykseen eduskunnalle maakuntauudistukseksi ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistukseksi sekä niihin liittyviksi laeiksi. Kyseisellä esityksellä on tarkoitus muun muassa perustaa uudet maakunnat sekä säätää maakuntien hallinnosta ja taloudesta ja siirtää järjestämisvastuu sosiaali- ja terveyspalveluista kunnilta maakunnille. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta ja siihen liittyvää maakuntahallinnon perustamista valmistellaan sosiaali- ja terveysministeriön ja valtionvarainministeriön yhteisessä hankkeessa. Hallintoa järjestettäessä tulee ottaa huomioon perustuslain 17 §:ssä säädetyt kielelliset perusoikeudet. Koska mahdolliset muutokset sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisessä sekä hallinnon järjestämisessä maakuntalain uudistuksessa eivät saa heikentää saamelaisille nykyisen lainsäädännön mukaan kuuluvia kielellisiä tai kulttuurisia oikeuksia taikka kulttuuri-itsehallinnon edellytyksiä, tulee tästä syystä saamen kielilakia tarkistaa vastaavasti.

Suomen kansallinen lainsäädäntö ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset velvoittavat viranomaisia toteuttamaan saamelaisten erityisesti kieleen ja kulttuuriin liittyvät oikeudet, jotta saamelaisten oikeudet toteutuvat yhdenvertaisesti muihin väestöryhmiin nähden.

Saamen kielilakia sovelletaan kaikkiin julkiselle vallalle kuuluviin tehtäviin, jotka kuuluvat laissa tarkoitetuille viranomaisille. Laissa säilytetään edelleen se periaate, että saamelaisilla olisi laajempi oikeus asioida saamen kielellä saamelaisten kotiseutualueella. Yleisperiaatteena olisi edelleen, että kotiseutualueella saamalainen voisi sekä suullisesti että kirjallisesti valintansa mukaan käyttää joko suomen tai saamen kieltä viranomaisissa asioidessaan. Tämä oikeus ei olisi rajattu vain omaan asiaan. Kotiseutualueella saamen- ja suomenkielisellä väestöllä tulisi edelleen molemmilla olla todellinen mahdollisuus käyttää omaa kieltään samalla tavalla kuin suomen- ja ruotsinkielisellä väestöllä kaksikielisissä suomen- ja ruotsinkielisissä kunnissa kielilain (423/2003) mukaan. Tämä oikeus ei olisi rajattu vain omaan asiaan. Laissa asetetaan velvollisuuksia viranomaisille myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Tämän lisäksi laki sisältää säännöksiä, joiden perusteella saamelaisten kielelliset oikeudet ovat laajempia kotiseutualueella kuin sen ulkopuolella. Kotiseutualue on keskeinen saamen kielen käyttöalue, ja tämä lähtökohta säilyy jatkossakin. Lähtökohtana ja tavoitteena tulisi olla, etteivät kielelliset oikeudet heikenny, vaikka tehtäviä siirretään kunnan viranomaisilta maakunnan viranomaisille.

Saamen kielilaki (1086/2003) on ollut voimassa yli kymmenen vuotta ja sen soveltamisesta on kertynyt kokemusta ja huomioita niin lakia soveltavien viranomaisten kuin yksittäisten henkilöiden taholta. Lainsäädäntö on kehittynyt ja yhteiskunnalliset muutokset, kuten sähköinen asiointi, keskitetyt valtakunnalliset palvelupisteet ja viranomaisten rakennemuutokset muuttavat lain käytännön soveltamisen haasteita ja tarpeita. Kansainväliset lainkäyttö- ja tutkintaelimet ovat seuranneet lain täytäntöönpanoa lain voimaantulosta saakka ja ovat antaneet suosituksiaan saamen kielen aseman kehittämiseksi. Oikeusministeriö on lisäksi tehnyt esiselvityksen saamen kielilain kehittämistarpeista pyytämällä lausunnot keväällä 2015 saamen kielilakia soveltavilta viranomaisilta ja saamelaiskäräjiltä. Saamen kielilakiin on syytä tehdä viranomaisissa sekä muussa lainsäädännössä tapahtuneiden muutosten vuoksi tarpeelliset korjaukset viittausten osalta.

Ottaen huomioon edellä mainitun uudistamishankkeen laajuus ja tavoitteet, ja että saamen kielilain on jo tehty erillinen esiselvitys, on perusteltua, että muutokset saamen kielilakiin tehdään omana esityksenään. Koska edellä selostettu sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus sekä

maakuntien perustaminen on tällä hetkellä vireillä, on tarkoituksenmukaisinta tehdä tässä vaiheessa ainoastaan näiden uudistusten sekä viranomaisissa ja lainsäädännössä tapahtuneiden muutosten edellyttämät tärkeimmät ja kiireellisimmät muutokset saamen kielilakiin. Näin ollen kaikkia kielilain kehittämisen kannalta tärkeitä muutostarpeita ei tässä yhteydessä pystytä toteuttamaan.

Näiden muutosten lisäksi laista poistetaan 3 §:n 2-kohta, joka sisältää viittauksen saamelaiskäräjistä annettuun lakiin saamelaisen määritelmän osalta.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Perustuslaki

Perustuslain 6 §:n 1 ja 2 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan mm. alkuperän tai kielen perusteella.

Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perustuslain 121 §:n 4 momentin mukaan saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Saamelaisten kulttuuri-itsehallinto toteutetaan pääasiassa saamelaiskäräjälain säännösten pohjalta.

Kielilainsäädäntö

Saamen kielilailla turvataan perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten vaatimalla tavalla saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan sekä käyttää tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa omaa saamen kieltään, inarinsaamea, koltansaamea tai pohjoissaamea. Laissa säädetään saamelaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa sekä julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia. Lain tavoitteena on, että saamelaisten oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä että saamelaisten kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

Saamelaisten kielelliset oikeudet vahvistettiin Suomessa ensimmäisen kerran vuonna 1992 voimaantulleella lailla saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa. Uuden perustuslain tultua voimaan vuonna 2000 säädettiin uusi, kattavampi ja velvoittavampi saamen kielilaki, joka astui voimaan vuoden 2004 alussa.

Laki antaa saamelaiselle oikeuden asioida valtion ja kunnan viranomaisten kanssa saamen kielellä sekä velvoittaa viranomaisia huolehtimaan riittävästä määrästä saamenkielisiä työntekijöitä, tai heidän puuttuessaan huolehtimaan tulkkauksesta ja kääntämisestä saamen ja suomen kielen välillä. Saamelaisella on asioidessaan saamelaisten kotiseutualueella valtion viranomaisissa ja kunnallisissa viranomaisissa oikeus käyttää valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä. Nämä viranomaiset ovat velvollisia edistämään toiminnassaan saamen kielen käyttöä.

mistä. Niiden tulee ottaessaan henkilöstöä palvelukseen huolehtia, että henkilöstö kussakin kotiseutualueella sijaitsevassa virastossa pystyy palvelemaan asiakkaita myös saamen kielellä. Syrjintälautakunta on päätöksessään 11.12.2008 (syrjintälautakunnan pöytäkirja 10/2008) todennut, että vastuullisten viranomaisten on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin aktiivisesti ja riittävän ajoissa saamenkielisten palveluiden asianmukaiseksi turvaamiseksi ja että tämän velvoitteen täyttäminen on erityisen tärkeää vanhustyössä. Lautakunta totesi päätöksessään myös, että lakisääteiset velvoitteet säilyvät, vaikka palvelut siirrettäisiin kunnalta muun tahon hoidettavaksi.

Saamelaisten kielellisistä oikeuksista säädetään saamen kielilain lisäksi myös muissa laeissa. Esim. perusopetuslain 10 §:n 2 momentin (628/1998) mukaan saamelaisten kotiseutualueella asuvien saamenkielisten lasten opetuksesta pääosa tulee antaa saamen kielellä. Varhaiskasvatustain (36/1973) 11 § (875/1981) mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lasten päivähoitoa voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen-, ruotsin- tai saamenkielellä. Yleisradio Oy:stä annetun lain (1380/1993) 7 §:n (635/2005) 2 momentin 4-kohdan mukaan julkisen palvelun ohjelmatoiminnan tulee erityisesti tuottaa palveluja saamen kielellä. Erityislainsäädännössä on useita viittauksia saamen kielilakiin. Esim. terveydenhuoltolain (1326/2010) 6 §:n 3 momentin ja ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista säädetyn lain (980/2012) 8 §:n 3 momentin mukaan oikeudesta käyttää saamen kieltä säädetään saamen kielilaissa. Lähtökohtana on, että kielellisiä oikeuksia ei voida heikentää erityislainsäädännöllä.

Laki saamelaiskäräjistä

Saamelaiskäräjistä (974/1995) annetun lain 9 §:n mukaan viranomaisilla on neuvotteluelvoite saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana ja jotka koskevat saamelaisten kotiseutualueella mm. saamenkielisten ja saamen kielen kouluopetuksen sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämistä tai saamelaisten kieleen, kulttuuriin tai heidän asemaansa alkuperäiskansana vaikuttavaa muuta asiaa.

2.2 Kansainvälinen kehitys

Saamelaisten kielellisten oikeuksien kannalta keskeisiä ihmisoikeussopimuksia ovat YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus, YK:n kaikkinaisen rotusyrjinnän vastainen yleissopimus, Yhdistyneiden kansakuntien taloudellisia, sivistyksellisiä ja sosiaalisia oikeuksia koskeva yleissopimus, Euroopan neuvoston kieliperuskirja ja Euroopan neuvoston kansallisia vähemmistöjä koskeva puiteyleissopimus. Suomi on saanut ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanoa valvovilta elimiltä ja muilta ihmisoikeusmekanismeilta loppupäätelmiä ja suosituksia saamelaisten asemaan ja oikeuksiin liittyen. Saamen kielen osalta suosituksissa on korostettu saamen kielen elvytystä ja erityisesti valtioneuvoston saamen kielen elvyttämiseksi laaditun toimenpideohjelman toteuttamista ja tehokasta täytäntöönpanoa, pysyviä kielipesiä ja saamelaislasten omankielistä varhaiskasvatusta ja opetusta kotiseutualueella sekä koko valtion alueella, saamenkielisten palvelujen ja erityisesti sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen ml. äitiysterveysterveystuottopalvelujen saatavuutta.

YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista (A/RES/61/295) hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa syyskuussa 2007. Suomi äänesti julistuksen hyväksymisen puolesta. Julistus ei ole oikeudellisesti sitova eikä sillä luoda uusia oikeuksia. Se kuitenkin heijastaa alkuperäiskansoja koskevan kansainvälisen oikeuden kehitystä sekä valtioiden sitoutumista edistää, kunnioittaa ja toteuttaa alkuperäiskansojen oikeuksia. Lisäksi YK:n ensimmäisen korkean tason alkuperäiskansojen maailmankonferenssin avausistunnossa (World Conference on Indigenous Peop-

les, WCIP) vuonna 2014 hyväksyttiin alkuperäiskansojen oikeuksien edistämistä käsittelevä loppuasiakirja, joka neuvoteltiin alkuperäiskansojen ja valtioiden välisessä vuoropuhelussa. Loppuasiakirja on poliittinen sitoumus, joka vahvistaa valtioiden aiemmin antaman sitoumuksen alkuperäiskansojen aseman ja oikeuksien kunnioittamisesta. Se vahvistaa valtioiden sitoutumisen vuonna 2007 hyväksytyyn YK:n alkuperäiskansajulistukseen ja toimii tulevien vuosien tiekarttana alkuperäiskansojen oikeuksien täytäntöönpanon edistämiseksi. Molemmat asiakirjat koskevat Suomessa juuri saamelaisten oikeuksia.

YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien erityisraportoiija Victoria Tauli-Corpuz vieraili saamelaisalueella osallistumalla saamelaisten parlamentaarisen neuvoston kutsusta rajat ylittäviä saamelaisasioita käsittelevään konferenssiin Ruotsissa elokuussa 2015. Maavierailullaan hän tarkasteli Norjan, Ruotsin ja Suomen saamelaisten asemaa ja oikeuksiin liittyviä asioita. Erityisraportoiija keskittyi edeltäjänsä raportin suositusten täytäntöönpanon seurantaan. Suositukset käsitelivät mm. alkuperäiskansojen kieltä ja kulttuuria. Myös terveydenhoitopalveluihin ja terveyteen liittyviä kysymyksiä sekä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa käsiteltiin lyhyesti. Erityisraportoiija laati vierailustaan raportin YK:n ihmisoikeusneuvostolle esittäen päätelmiä ja suosituksia saamelaisten aseman ja oikeuksien parantamiseksi. Raportti käsiteltiin ihmisoikeusneuvostossa syyskuussa 2016.

2.3 Nykytilan arviointi

Saamen kielilaki on ollut voimassa vuodesta 2004. Tämän jälkeen muutoksia on tapahtunut lainsäädännössä, johon saamen kielilaisia viitataan, sekä viranomaisissa. Lisäksi lain soveltamisen myötä on havaittu puutteita esim. lain 31 §:n soveltamisessa kuntayhtymiin sekä 25 §:n soveltamisesta saamelaiskäräjien työntekijään. Nämä seikat on syytä tarkistaa lakia muutettaessa.

Oikeusministeriön toteuttaman esiselvityksen yhteydessä annettujen lausuntojen perusteella saamen kielilain käytännön soveltamisessa on ongelmia lausunnonantajien mielestä erityisesti saamenkieltä taitavien henkilöiden ja kääntäjien puutteesta johtuen. Lausuntopalautteen perusteella tämä on myös suurin lain soveltamisen este. Lain 31 §:ssä tarkoitettujen valtionavustusten määrää pidetään riittämättömänä mutta sinänsä tarpeellisena. Useassa lausunnossa tuotiin esiin myös se seikka, että lakia tunnetaan yleisesti ottaen huonosti. Kannanotot hajaantuivat eri säännösten kesken, mutta suhteellisesti eniten huomioita tuli lain 7, 8, 14, 21, 31 ja 32 §:ien osalta.

Oikeusministeriö toteutti yhdessä Oulun yliopiston Giellagas –instituutin kanssa keväällä ja kesällä 2016 selvityksen saamenkielisistä palveluista saamelaisten kotiseutualueella. Tarkoituksena oli tutkia saamen kielilain toteutumista kansalaisten näkökulmasta. Saamenkielisten kuntalaisten kokemuksia tutkittiin tässä muodossa nyt ensimmäistä kertaa. Selvityksen tavoitteena oli tuottaa tietoa saamen kielilain toteutumisesta sekä vaalikausittain annettavaa hallituksen kertomusta kielilainsäädännön soveltamisesta varten sekä saamen kielilain uudistamista varten. Selvitys perustui haastatteluaineistoon ja mukana oli myös inarin- ja koltansaamen kielen puhujia. Haastatteluissa selvitettiin saamenkielisten palvelujen saamista erityisesti sosi-aali- ja terveystalveissa. Selvityksen perusteella saamenkielisten kielelliset oikeudet toteutuvat Suomessa kokonaisuutena katsoen huonosti. Saamen kielilakia ja saamelaisten kielellisiä oikeuksia tunnetaan selvityksen perusteella puutteellisesti kaikilla tasoilla: kuntien ja valtion työntekijöiden, suomenkielisten kuntalaisten ja myös saamenkielisten parissa. Selvityksen mukaan saamen kielilain käytännön toteuttaminen ei täytä saamelaisten kielellisiä oikeuksia. Saamenkielisten palvelujen saatavuus myös vaihtelee alueittain. Myös saamen kielten välillä on suuria eroja. Monilla keskeisillä aloilla palvelua saa viranomaisilta vain suomeksi tai tulkin avulla saameksi. Oikeuteen käyttää saamen kieltä sisältyy kuitenkin erottamattomasti

myös oikeus tulla ymmärretyksi käyttämällä kielellä riippumatta siitä, onko saamen kieltä käyttänyt henkilö pystynyt esittämään asiansa myös suomen tai ruotsin kielellä. Saamenkielisiä työntekijöitä oli sekä kunnallisella että valtiollisella sektorilla liian vähän, tulkkauspalveluita oli monin paikoin tarjolla liian pitkällä viipeellä, ja kielilain tuntemus ja siitä tiedottaminen olivat yleisesti ottaen heikolla tolalla. Erityisen heikosti kielioikeudet toteutuivat inarin- ja koltansaamen puhujien parissa. Suuria puutteita koettiin vanhustenhoidon ja terveystalvelujen osalta. Lapsia ja nuoria koskevista saamenkielisistä palveluista päivähoito ja saamenkielinen kouluopetus toimivat vastaajien mukaan tyydyttävästi, mutta monet keskeiset palvelut, kuten lastenneuvola, ovat tarjolla vain suomeksi.

Vaikka saamen kielilaki edellyttää oma-aloitteisuutta myös viranomaisilta, jää saamenkielisen palvelun saaminen usein asiakkaan omalle vastuulle. Saamen kielilain tuntemus on puutteellista, ja ongelmia on myös asenteissa saamen kielen käytön suhteen.

Oikeusministeriö valmistelee parhaillaan hallituksen kertomusta kielilainsäädännön soveltamisesta ja on tätä varten pyytänyt eri tahoilta lausuntoja. Saamelaiskäräjät on nostanut omassa lausunnossaan esille saamenkielisten työntekijöiden vähäisen määrän viranomaisissa. Käytännössä palvelun saaminen saamen kielellä yleensä vaatii erityisjärjestelyjä kuten tulkin hankkimisen, mikä viivästyttää palvelun saamista. Viranomaisten lomakkeet ja verkkopalvelut ovat joko pääasiassa pohjoissaameksi tai eivät lainkaan saameksi. Kielellisiin oikeuksiin kuuluu kuitenkin oikeus esittää asiansa, tulla kuulluksi ja ymmärretyksi omalla kielellään. Saamelaisen kielelliset oikeudet on turvattu lainsäädännön tasolla Suomessa kohtuullisen hyvin, mutta käytännössä oikeudet toteutuvat puutteellisesti. Lisäksi saamelaiset eivät ole keskenään yhdenvertaisessa asemassa, koska palvelun saaminen omalla kielellä on riippuvainen henkilön asuinpaikasta. Lausunnossa on korostettu myös sitä, että saamenkieliseen palveluun liittyy keskeisesti myös saamelaiskulttuurin tuntemus ja ymmärtäminen. Erityisesti sosiaali- ja terveydenhoidossa on suuri tarve saada palvelua saamen kielellä.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota saamen kielilain säännöksiin, joilla saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmä voi kytkeytyä henkilön oikeuksiin saada palveluja saamen kielellä. Valiokunta on katsonut, että myös saamelaisen kohdalla pitää riittää henkilön oma ilmoitus äidinkielestä tai huoltajien ilmoitus lapsensa äidinkielestä. Vastaavasti myöskään oikeutta asioida saamen kielellä viranomaisissa ei tule liittää saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmään. Valiokunta on pitänyt välttämättömänä, että hallitus selvittää pikaisesti tarpeen muuttaa saamen kielilakia valiokunnan esittämällä tavalla. (PeVM 12/2014 vp)

Edellä selostetun perusteella saamen kielilain soveltamisessa ja saamelaisen kielellisten oikeuksien toteutumisessa käytännössä esiintyy paljon puutteita. Osa epäkohdista on laadultaan sellaisia, ettei niitä ole pystytty korjaamaan lainsäädäntöä muuttamalla vaan ne olisivat korjattavissa tehokkaan täytäntöönpanon myötä.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esityksen tavoitteena on tarkistaa saamen kielilaki vastaamaan maakuntauudistuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistuksen aiheuttamia muutoksia ja varmistaa kielellisten oikeuksien toteutuminen saamen kielen osalta myös näiden muutosten jälkeen. Lisäksi tavoitteena on korjata voimassaolevan lain tekniset puutteet kuten viittaukset ajantasaiseen lainsäädäntöön ja viranomaisiin. Lain velvoitteet täsmennetään koskemaan myös maakuntia. Samat velvollisuudet, jotka nykyään ovat kunnalla, tulee olla myös maakunnalla.

Saamen kielilakiin ehdotetaan tehtäväksi viranomaisissa sekä muussa lainsäädännössä tapahtuneiden muutosten vuoksi tarpeelliset korjaukset siltä osin, kuin saamen kielilaissa viitataan viranomaisiin tai muuhun lainsäädäntöön.

Lain 3 §:n 2-kohdan viittauksen perusteella saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmä voi kytkeytyä henkilön oikeuksiin saada palveluja saamen kielellä. Laista ehdotetaan poistettavaksi tämä määritelmä ja viittaus saamelaiskäräjälakiin tältä osin.

Useissa laeissa on viittauksia saamen kielilakiin. Näihin lakeihin ei ole tarvetta tehdä muutoksia.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Esityksellä saattaa kuitenkin olla taloudellisia vaikutuksia mahdollisten lisäntyvien käännös- ja tulkkaustarpeiden myötä. Viranomaisten, johon lakia sovelletaan, tulisi varautua siihen, että asiakirjojen kääntämiseen sekä tulkkaukseen olisi riittävästi määrärahoja käytettävissä.

Ehdotuksessa esitetään saamelaisille vastaavanlaisia oikeuksia käyttää saamea Lapin maakunnan edustuksellisissa toimielimissä, sekä maakunnalle vastaavanlaista velvollisuutta kääntää päätöksentekoon liittyviä asiakirjoja saameksi kuin tällä hetkellä on kotiseutualueen kunnissa. Ehdotuksesta voidaan näin ajatella johtuvan kustannuksia Lapin maakunnalle. Kyse on kuitenkin olemassa olevien tehtävien ja niihin liittyvien saamen kielilain velvoitteiden siirtymisestä ja ne ulottuvat koskemaan myös maakuntia. Lisäksi neljän kunnan toimielinten kääntämis- ja tulkittamistarve keskitetään siltä osin kuin toimivaltaa siirretään maakunnalle, joten kokonaiskustannuksiin ei ole odotettavissa nousua.

Valtion talousarviossa on määräraha valtionavustuksiin saamen kielilain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten kattamiseksi. Esimerkiksi tiettyjen asiakirjojen kääntämisestä eri saamen kielille, eli pohjois-, inarin- ja koltansaame, aiheutuu vuosittain kustannuksia erityisesti julkista valtaa käyttäville tai siihen liittyviä tehtäviä hoitaville tahoille. Säännös on siten merkittävä saamen kielten ylläpidon osalta, koska valtionavustukset mahdollistavat tämän oikeuden tehokkaan toteutumisen käytännössä. Oikeusministeriö on vuoden 2016 talousarviossa varannut tätä tarkoitusta varten yhteensä 120 000 euroa määrärahasta, joka talousarvion momentilla 25.01.50 on osoitettu avustuksiin saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitämiseksi. Vuonna 2016 ministeriölle saapuneissa hakemuksissa haettiin avustuksia yhteensä 260 493,13 euroa. Kahta hakemusta lukuun ottamatta kaikkiin hakemuksiin tehtiin myönteinen päätös eli hakemukset täyttivät lain edellytykset ja ne perustuivat todelliseen tarpeeseen. Hakemusten valtionavustustarpeista voitiin kattaa käytettävissä olevalla määrärahalla noin puolet. Koska valtionavustuksella ei saa kattaa aiheutuneita kustannuksia kokonaisuudessaan, ei sillä seikalla, että lain 31 §:ään lisätään avustuksen mahdollisten saajien määrää, ole välittömiä taloudellisia vaikutuksia. Uudistukset hoidetaan valtiontalouden kehyspäätösten ja valtion talousarvioiden mukaisten määrärahojen puitteissa.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Tässä esityksessä ehdotettujen muutosten myötä saamen kielilain säännökset tulisivat koskemaan myös maakuntia ja erityisesti Lapin maakuntaa.

Ehdotetut muutokset eivät aiheuttaisi viranomaisille uusia velvollisuuksia, vaan saamen kieli-lain mukaiset jo olemassa olevat viranomaisten velvollisuudet tulevat säilymään jatkossakin.

4.3 Ympäristövaikutukset

Esityksellä ei ole ympäristövaikutuksia.

4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Tässä esityksessä ehdotettujen muutosten myötä turvataan, ettei saamelaisten kielellisten oi-keuksien toteutuminen heikkene maakunta- ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudis-tuksen tultua voimaan. Kyse on jo olemassa olevien oikeuksien turvaamisesta, kun hallinnon tehtäviä siirretään kunnilta maakuntiin. Velvoitteita ei lisätä, vaan olemassa olevat tehtävät siirtyvät viranomaisesta toiseen. Toisaalta ehdotuksen myötä oikeus käyttää saamen kieltä laa-jenee maantieteellisesti, etenkin niissä tehtävissä jotka siirtyvät kunnilta maakunnille.

Saamelaisten kielellisten oikeuksien käytännön toteutumiseen vaikuttaa saamenkielisen henki-löstön saatavuus, henkilöstösuunnittelu sekä tulkki- ja käännöspalveluiden saatavuus. Oikeuk-sien toteuttamiseksi viranomaisten tulisi jo voimassa olevan lain soveltamisen vuoksi kiinnit-tää huomiota henkilöstön kielitaitoon sekä henkilöstösuunnitteluun. Esitys ei kuitenkaan lisää lakisääteistä velvollisuutta tähän. Saamen kielten kääntäjiä ja tulkkeja tulisi kouluttaa riittä-västi. Jo tällä hetkellä viranomaisilla on toisinaan vaikeuksia saada saamen kielten käännök-siä, koska päteviä kääntäjiä ei ole riittävästi. Tämä tulee ottaa huomioon asioiden käsittelyssä siten, että tarvittaviin saamen kielen käännöksiin varataan riittävästi aika. Esityksellä ei kui-tenkaan lisätä velvoitteita tältäkään osin.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Hallituksen esitys on laadittu virkatyönä oikeusministeriön demokratia-, kieli- ja perusoikeus-asioiden yksikössä.

Oikeusministeriö on tehnyt esiselvityksen saamen kielilain kehittämistarpeista ja pyytänyt tätä varten lausunnot keväällä 2015 saamen kielilakia soveltavilta viranomaisilta ja saamelaiskärä-jiltä. Sen lisäksi eräät saamelaisyhdistykset antoivat oma-aloitteisesti lausunnon. Lakia on myös arvioitu oikeusministeriössä virkatyönä. Esiselvityksessä esitetyistä alustavista pykälä-kohtaisista tarkistustarpeista on erikseen keskusteltu saamelaiskäräjien kanssa. Luonnos esi-selvitykseksi on valmistunut helmikuussa 2016.

Maakuntaudistuksen ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistuksen myötä on il-mennyt uusia saamen kielilain muutostarpeita. Nämä muutostarpeet on selvitetty virkatyönä oikeusministeriössä.

Oikeusministeriö toteutti yhdessä Oulun yliopiston Giellagas-instituutin kanssa selvityksen saamenkielisistä palveluista saamelaisten kotiseutualueella. Selvityksen tavoitteena oli tuottaa tietoa saamen kielilain toteutumisesta lähinnä vaalikausittain annettavaa hallituksen kertomus-ta kielilain toteutumisesta varten. Oikeusministeriö valmistelee parhaillaan seuraavaa hallituk-sen kertomusta kielilainsäädännön soveltamisesta, joka annetaan eduskunnalle vuonna 2017. Kertomusta varten oikeusministeriö on pyytänyt lausuntoja kesäkuuhun 2016 mennessä kielel-listen oikeuksien toteutumisesta ja kielilainsäädännön soveltamisesta. Myös tätä kertomusta varten annettuja lausuntoja on käytetty esityksen valmistelussa.

Saamelaiskäräjistä annetun lain 9 §:n mukainen neuvottelu saamelaiskäräjien kanssa luonnoksesta hallituksen esitykseksi käytiin 16.2.2017 ja 5.4.2017.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Lausunnot on pyydetty seuraavilta tahoilta: Aanar Sämmiliih ry, Anára sámesearvi ry, Anarâšah rs - Inarinsaamelaiset ry, Anarâškielâ servi rs., City Sámit ry, Eduskunnan oikeusasiamies, Enontekiön kunta, Ihmisoikeuskeskus, Inarin kunta, Johti sápmelaččat rs, Kolttien kyläkokous, Korkein hallinto-oikeus, Korkein oikeus, Lapin aluehallintovirasto, Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Lapin käräjäoikeus, Lapin liitto, Lapin poliisilaitos, Lapin sairaanhoitopiiri, Lapsiasiainvaltuutettu, Liikenne- ja viestintäministeriö, Maa- ja metsätalousministeriö, Metsä-, kalastaja- ja tunturisaamelaiset ry, Metsähallitus, oikeusministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, Paliskuntain yhdistys, Poliisihallitus, puolustusministeriö, Saamelaisalueen koulutuskeskus, Saamelaiskäräjien nuorisoneuvosto, Saamelaiskäräjät, Saamelaisneuvosto, Saa'mi Nue'tt rō – Kolttsaamelaisen kielen ja kulttuurin yhdistys, Sámi siida rs, SámiSoster ry, Sis-Suoma Sámesearvi Bárbm, sisäministeriö, Sodankylän kunta, sosiaali- ja terveysministeriö, Suoma Boazosámit rs, Suoma Sámi Nuorat rs, Suoma sámiid guovddášsearvi rs, Suomen kuntaliitto, Suomen tulli, Tasa-arvovaltuutettu, työ- ja elinkeinoministeriö, ulkoasiainministeriö, Utsjoen kunta, valtioneuvoston kanslia, valtioneuvoston oikeuskansleri, valtiovarainministeriö, Vuohču sámiid searvi rs, Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta, Yhdenvertaisuusvaltuutettu, ympäristöministeriö sekä Ålands landskapsregering. Lausunnon antoivat Enontekiön kunta, Inarin kunta, Kolttien kyläkokous, Kulttuuriyhdistys Aanar Sämmiliih ry, Lapin aluehallintovirasto, Lapin käräjäoikeus, Lapin maistraatti, Lapin sairaanhoitopiiri, Metsähallitus, opetus- ja kulttuuriministeriö, Saamelaisalueen koulutuskeskus, Saamelaiskäräjät, SámiSoster ry, sisäministeriön rajavartio-osasto, Sodankylän kunta, sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen kuntaliitto, valtiovarainministeriö, valtioneuvoston kanslia, Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta ja yhdenvertaisuusvaltuutettu. Valtioneuvoston apulaisoikeuskansleri, lapsiasiainvaltuutettu, Korkein hallinto-oikeus, liikenne- ja viestintäministeriö, Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Paliskuntain yhdistys, Poliisihallitus, ympäristöministeriö ilmoittivat, ettei heillä ole asiassa lausuttavaa. Tasa-arvovaltuutettu ilmoitti, ettei anna lausuntoa. Lausunnoista on laadittu erillinen lausuntokooste.

Yleisenä huomiona lausunnonantajat pitivät saamen kielilain muuttamista kannatettavana. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on painottanut, että saamen kielilain uudistus vähintään esitetyssä laajuudessa on välttämätön sen turvaamiseksi, etteivät kielelliset oikeudet heikenny, vaikka tehtäviä siirretään kunnan viranomaisilta maakunnan viranomaisille. Lapin aluehallintovirasto on todennut, että lain uudistus esitetyssä laajuudessa on välttämätön, jotta saamelaisten kielelliset oikeudet eivät heikenny maakunta- ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistuksen yhteydessä.

Esitystä siitä, että saamen kielilaista poistetaan viittaus saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmään, pitivät perusteltuna Yhdenvertaisuusvaltuutettu, valtioneuvoston kanslia, Metsähallitus sekä Lapin käräjäoikeus.

Lausunnoille lähetetyssä luonnoksessa hallituksen esitykseksi oli ehdotettu sanan saamelainen korvattavaksi laissa sanalla saamenkielinen. Useissa lausunnoissa vastustettiin tätä muutosta. Koska lisäksi saamen kielilain tarkoituksena on kuitenkin osaltaan turvata perustuslaissa säädetty saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan, on esityksessä päädytty säilyttämään alkuperäinen muotoilu ja laissa jatkossakin käytetään sanaa saamelainen.

Valtioneuvoston kanslia, valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, Lapin sairaanhoitopiiri ja Lapin liitto ovat kiinnittäneet huomiota esityksen taloudellisten vaikutusten arviointiin. Sosiaali- ja terveysministeriö on todennut, että esityksen vaikutuksia ei ole riittävästi arvioitu ja että esitys lisäisi olennaisesti saamen kieleen liittyviä oikeuksia ja niiden henkilöstövaikutukset, vaikutukset saamenkielisten oikeuksiin palvelujärjestelmässä sekä taloudelliset vaikutukset tulisi riittävällä tavalla arvioida sekä ratkaista, miten aiheutuvat lisäkustannukset on tarkoitus kattaa. Esityksessä tulisi myös arvioida ja esittää, miten käytännössä voidaan varmistaa, että saatavilla on esityksen edellyttämät saamen kielen taitoiset henkilöt ja muut resurssit ja onko resursoinnin lisäämisellä kielteisiä vaikutuksia vastaaviin osaamistarpeisiin esimerkiksi palvelujen antamiseen liittyen. Lapin sairaanhoitopiiri on korostanut, että maakunnalle ei tule aiheutua saamen kielilaista eikä sen tarkistamisesta sellaisia uusia velvoitteita, joiden kustannuksista valtio ei täysimääräisesti vastaa. Lapin liitto on korostanut, että kielilain taloudelliset vaikutukset tulisi tarkkaan arvioida ja osoittaa Lapin maakunnalle, kunnille ja soite-keskuksille riittävät resurssit lain toteuttamiseen. Esityksen taloudellisten vaikutusten arviointia on lisätty lausuntojen johdosta.

Inarin ja Enontekiön kunta ovat kiinnittäneet huomiota kuntien resursseihin. Inarin kunta on huomauttanut, että kunnat eivät saa kielilaista aiheutuviin velvoitteisiin riittävästi valtion rahoitusta.

Lausunnonantajia pyydettiin vastaamaan erityisesti kysymykseen ” Olisiko syytä sisällyttää lakiin erillinen säännös kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa ja tulisiko tämä tehdä lain 32 §:ää muuttamalla vai lisäämällä kokonaan uusi säännös? Tällä hetkellä sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut on mainittu voimassa olevan lain perusteluissa, mutta käytännössä kielelliset oikeudet toteutuvat sosiaali- ja terveydenhuollossa huonosti.” Yhdenvertaisuusvaltuutettu, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta, Saamelaiskäräjät, Lapin aluehallintovirasto ja Kulttuuriyhdistys Aanaar Sämmiliih ry katsoivat launnonissaan, että lakiin tulisi lisätä tällainen säännös. Myös sosiaali- ja terveysministeriö piti perusteltuna, että sosiaali- ja terveystalouteen liittyvistä kielellisistä oikeuksista säädettäisiin myös saamen kielilaisissa.

Valtiovarainministeriö ja SámiSoster katsoivat, että sosiaali- ja terveystalouteen ei tulisi säätää saamen kielilaisissa vaan soite- ja maakuntauudistukseen liittyvässä laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä.

Hallitus on 3.3.2017 antanut eduskunnalle esitykseen (HE 15/2017) maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi. Tähän hallituksen esitykseen sisältyvän sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 6 §:ssä ehdotetaan, että asiakkaalla on oikeus käyttää saamen kielilain tarkoittamalla tavalla saamen kieltä saamelaisten kotiseutualueella tuotettavissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä Lapin maakunnan alueella sellaisissa sosiaali- ja terveystalouteissa, joita tuotettaisiin vain kotiseutualueen ulkopuolella sijaitsevilla palvelun tuottajan toimipisteissä. Tämä tarkoittaisi sitä, että esimerkiksi Enontekiön, Inarin, Utsjoen sekä Sodankylän kuntien alueella olevassa sosiaali- ja terveystalouten toimintayksikössä noudatettaisiin saamen kielilain velvoitteita. Lisäksi velvoitteet koskisivat esimerkiksi maakunnan liikelaitoksen erikoissairaanhoidon toimintayksiköitä Rovaniemellä. Sääntely kattaisi siten oikeuksien laajuuden osalta nykytilan tarkoittamat palvelut ja maantieteellisen alueen. Lisäksi oikeudet laajentuisivat muiden kuin kotiseutualueella tuotettavien palvelujen osalta maantieteellisesti nykyisen Länsi-Pohjan sairaanhoitopiirin alueelle, koska se tulisi osaksi perustettavaa Lapin maakuntaa. Tämä johdosta Saamen kielilakiin ei tarvittaisi erillistä säännöstä kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, koska asiaa koskeva sääntely sisältyy jo edellä mainitussa

hallituksen esityksessä (HE 15/2017) olevaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 6 §:ään.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta sekä yhdenvertaisuusvaltuutettu ovat todenneet, että hallituksen esityksessä tulisi huomioida saamelaiden erityisryhmien kuten vammaisten erityinen tulkkaus- ja muun vastaavan avun tarve ja sen järjestäminen, ja ovat muistuttaneet Suomen ratifioiman YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen velvoitteista.

Valtiovarainministeriö on todennut, että ministeriössä valmistellaan parhaillaan hallituksen esitystä maakuntauudistuksen täytäntöönpanoa sekä valtion lupa-, ohjaus- ja valvontatehtävien uudelleenorganisointia koskeväksi lainsäädännöksi. Hallituksen esitys on tarkoitettu antaa eduskunnalle elokuussa 2017 ja muutokset tulisivat voimaan vuoden 2019 alusta lukien. Muutokset koskevat myös saamen kielilain 2 §:n 1 momentin 3 kohtaa ja 27 §:ää Valtion lupa- ja valvontaviraston osalta. Nämä tarvittavat muutokset saamen kielilakiin tullaan tekemään kyseisessä hallituksen esityksessä.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy hallituksen esityksiin eduskunnalle maakuntauudistukseksi ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistukseksi sekä niihin liittyviksi laeiksi. Saamen kielilain muutokset on tarkoitettu tulla voimaan samaan aikaan kuin maakuntalain 2 §:ssä tarkoitettujen maakuntien julkisoikeudellisina yhteisinä perustetaan eli 1 päivänä heinäkuuta 2017.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotuksen perustelut

2 §. *Lain soveltamisala.* Viranomaisiin, joihin lakia sovelletaan, lisättäisiin Lapin maakunta, kuntayhtymät, kuntien yhteiset toimielimet, lapsiasiavaltuutettu sekä kolttalain (253/1995) 45 §:ssä tarkoitettujen kolttaneuvostot ja 46 §:ssä tarkoitettu kolttien luottamusmies.

Lähtökohtana olisi edelleen, että saamen kielen asema olisi saamelaiden kotiseutualueella vahvempi kuin muualla maassa. Tavoitteena olisi edelleen varmistaa kielellisten oikeuksien toteutuminen käytännössä mm. siten, että kielelliset palvelut turvataan varsinkin siellä, missä niille on eniten tarvetta. Siten 2 kohdan viittaussäännöllä ”edellä mainituilla kunnilla” edelleen tarkoitetaan nimenomaan Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kuntia eikä kaikkia Lapin maakunnan alueeseen kuuluvia kuntia.

3 §. *Määritelmät.* Pykälästä poistettaisiin viittaus saamelaiskäräjistä annetun lain mukaiseen saamelaismääritelmään ja pykälän nykyinen 2 kohta kumottaisiin. Nykyinen saamen kielilakiin sisällytetty viittaussäännös saamelaiskäräjälain määritelmään on ongelmallinen, sillä saamelaiskäräjistä annetun lain 3 §:n mukainen määritelmä on läheisesti sidoksissa saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkitsemiseen ja vaalilautakunnan asiassa tekemään päätökseen.

Perustuslain 17 §:n 3 momentissa taataan saamelaiden oikeus alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Säännös turvaa saamelaiden aseman maan ainoana alkuperäiskansana siihen liittyvine kansainvälisistä sopimuksista ilmenevine oikeuksineen (PeVM 12/2014 vp). Saamen kielilain tulee toteuttaa tätä perustuslain säännöstä. Kielellisten oikeuksien antamisella saamelaisille halutaan korostaa saamelaiden asemaa alkuperäiskansana. Voimassa olevan lain viittaus saamelaiskäräjistä annetun lain 3 §:ään voi antaa sen käsityksen, että vain vaaliluetteloon merkitty henkilö voisi saamen kielilain tarkoittamassa mielessä käyttää saamen kieltä. Saamelaiskäräjistä annetun lain 23b §:n mukaan vaaliluetteloa ja sii-

hen sisältyviä tietoja ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen kuin saamelaiskäräjien vaalien toimittamiseen. Siten viranomaisella ei ole käytännön soveltamistilanteessa mahdollisuutta tarkistaa, koska vaaliluettelo on kulloistenkin vaalien toimittamiseen tarkoitettu luettelo vaalien äänioikeutetuista. Vaikka tämän ei ole raportoitu tosiasiallisesti aiheuttaneen tähän mennessä ongelmia käytännön soveltamistilanteessa, ei oikeutta saamen kielen käyttämiseen ole syytä jatkossa kytkeä saamelaiskäräjistä annetun lain 3 §:n mukaiseen määritelmään.

Saamen kielilain säännöksiä voidaan verrata myös kielilain (423/2003) vastaaviin säännöksiin. Kielilain 2 §:n mukaan lain tarkoituksena on turvata perustuslaissa säädetty jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. Laissa ei ole määritelty suomen- tai ruotsinkielistä henkilöä, vaan lain tavoitteena on, että jokaisen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä että yksilön kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

Myös perustuslakivaliokunta on katsonut mietinnössään 12/2014 vp, että oikeutta asioida saamen kielellä viranomaisissa ei tule liittää saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmään ja on pitänyt välttämättömänä, että hallitus selvittää pikaisesti tarpeen muuttaa saamen kielilakia edellä esitetyllä tavalla. Muussa lainsäädännössä mm. kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (1704/2009) 4 §:n 9 kohdan (676/2014) määritelmän mukaan kyseisessä laissa tarkoitetaan saamenkielisellä henkilöä, joka on ilmoittanut väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain 3 §:ssä tarkoitettuun väestötietojärjestelmään äidinkielekseen saamen kielen. Väestötietojärjestelmään on kuitenkin mahdollista merkitä vain yksi äidinkieli, ja tästä syystä saamenkielisiksi rekisteröityneitä henkilöitä on saamelaiskäräjien arvion mukaan vähemmän kuin jotakin saamen kieltä puhuvia saamelaisia. Jokainen voi vapaasti valita oman kielensä, eikä merkinnällä väestörekisteriin ole suoraa oikeusvaikutuksia. Lisäksi käsite ”saamenkielinen” on hyvin tulkinnanvarainen. Näin ollen määritelmää ei tulisi kytkeä myöskään väestörekisteriin tehtyyn äidinkielimerkintään, koska tämä voi rajoittaa kielellisten oikeuksien toteutumista käytännössä. Näillä perusteilla viittaus saamelaiskäräjistä annettuun lakiin saamelaisen määritelmän osalta ehdotettaisiin poistettavaksi ja pykälän 2 kohta kumottavaksi.

6 §. *Saamen kielen käyttäminen edustuksellisissa toimielimissä.* Pykälään lisättäisiin maakunnan ja kuntayhtymän edustukselliset toimielimet, ja kuntien yhteiset toimielimet, jossa saamelaisilla jäsenillä on oikeus käyttää saamen kieltä. Kun tehtäviä siirretään kuntien edustuksellisista toimielimistä maakuntien toimielimille, saamelaisilla olisi vastaavanlainen oikeus käyttää saamen kieltä kuin aiemmin kunnissa. Voimassaolevassa säännöksessä ei ole erikseen mainittu kuntayhtymää sellaisena edustuksellisena toimielimenä, jossa saamelaisilla jäsenillä on oikeus käyttää saamen kieltä. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole lain säätämisen yhteydessä ollut rajata tätä oikeutta (HE 46/2003 s. 34). Korkein hallinto-oikeus on tämän perusteella tulkinnut säännöstä siten, että saamelaisella oli oikeus käyttää saamea kuntayhtymän toimielimessä. (ks. KHO 101:2012)

8 § *Viranomaisten tiedottaminen.* Säännöksen 3 momentissa käytetyt viranomaisnimikkeet ovat osittain vanhentuneita ja nämä tulisi muuttaa. Kihlakuntavirastojärjestelmästä luovuttiin vuoden 2008 alusta ja kihlakunnanvirastojen yhteinen henkilöstö siirrettiin poliisilaitosten, ulosotto- ja syyttävävirastojen tai maistraattien palvelukseen.

11 § *Eriyiset velvollisuudet.* Voimassaolevan lain perustelujen mukaan jos viranomaisella on virastoja tai muita toimipaikkoja sekä kotiseutualueella että sen ulkopuolella, sen tulisi noudattaa 3 luvun säännöksiä vain kotiseutualueella sijaitsevilla virastoissa ja muissa toimipaikoissa. Säännöksen voimaantulon jälkeen on saamelaisten kotiseutualueella kuitenkin lakkau-

tettu viranomaisten toimipisteitä. Säännöstä on tarkistettava siten, että se vastaa tarkoitustaan myös silloin kun viranomaisen asiakkaita palveleva toimipiste on lain säätämisen jälkeen siirtynyt kotiseutualueen ulkopuolelle. Lisäksi Lapin maakunnan on noudatettava 3 luvun säännöksiä myös silloin, kun sillä ei ole virastoa tai toimipaikkaa kotiseutualueella. Tämän muutoksen myötä kielellisten oikeuksien soveltamisala laajenee, mutta silti se on ainoa keino estää kielellisten oikeuksien heikentyminen.

14 § Saamen kielen taito ja sitä koskevat kelpoisuusvaatimukset. Pykälän 2 momenttiin lisätään kelpoisuusvaatimus koskemaan myös maakuntien ja kunnallisten viranomaisten henkilöstöä maakuntalain ja kuntalain mukaisessa järjestyksessä. Säännös vastaisi tältä osin julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaaditusta kielitaidosta annetun lain (424/2003) vastaavaa säännöstä. Lisäksi pykälän 4 momentissa osa lakiviittauksista on vanhentunut.

16 § Saamen kielen käyttäminen kunnan asiakirjoissa. Alkuperäisen säännöksen esitöiden mukaan säännös koskee saamen kielen käyttöä niissä kunnissa, joiden virasto sijaitsee saamelaiden kotiseutualueella. Säännös on merkittävä saamen kielen käytön mahdollistamisen ja edistämisen kannalta. Maakuntaudistuksen edetessä on varmistuttava, etteivät kielelliset oikeudet heikentyisi. Tästä syystä säännökseen ehdotetaan lisättäväksi toinen momentti, jossa säädetään Lapin maakunnan velvollisuudesta käyttää saamen kieltä. Velvoitetta on kuitenkin helpotettu sillä, että saamen kielen käyttö koskee asiakirjoja, joilla on yleistä merkitystä ja erityistä merkitystä saamelaisille.

17 § Liikelaitokset sekä valtion tai kunnan omistamat yhtiöt. Pykälä koskisi jatkossa myös sellaisia palveluja tuottavia yhtiöitä, joissa maakunnilla on määräämisvalta. Ehdotetun maakuntalain 52 §:n mukaan maakunnan liikelaitos toimii maakunnan osana. Siten maakunnan liikelaitosta ei ole syytä erikseen mainita säännöksessä.

20 § Oikeus toimituskirjan ja muun asiakirjan käännökseen. Eduskunnan oikeusasiamies on esiselvitystä varten antamassaan lausunnossa nostonut esille sen seikan, että saamen kielilaki ei koske kanteluiden käsittelyä. Kanteluasia eroaa hallintoasiasta oikeudellisesti siten, että kanteluasiassa ei päätetä kenenkään eduista, oikeuksista eikä velvollisuuksista eikä kanteluasiassa annettu ratkaisu ole muutoksenhakukelpoinen. Siten kantelun tekijää ei pidetä asianosaisena vaikkakin omassa asiassa kanneltaessa kantelijan aseman voidaan katsoa lähestyvän asianosaisen asemaa. On kuitenkin jäänyt tulkinnanvaraiseksi, miten oikeus asiakirjan käännökseen määräytyy kanteluasioissa. Kielilain (423/2003) 12 §:n perusteluissa on todettu, että hallintokantelun tekijä rinnastetaan asianosaiseen silloin, kun kantelu koskee hänen oikeuttaan, etuaan tai velvollisuuttaan. Johdonmukaisuuden ja selkeyden vuoksi ehdotetaan pykälän 1 momenttiin lisättäväksi hallintokanteluasiat.

22 § Vastuu kääntämisestä tai tulkkauksesta aiheutuneista kustannuksista. Pykälän 2 momentti koskisi jatkossa myös maakuntia.

23 § Käännöksen hankkiminen asiakkaan kustannuksella. Pykälä koskisi jatkossa myös maakuntia.

25 § Palkallinen virkavapaus ja vapautus työstä saamen kielen taidon hankkimista varten. Pykälän 1 momenttia tarkistettaisiin koskemaan myös saamelaiskäräjiä. Pykälän 2 momentti koskisi jatkossa myös maakuntia.

31 § Valtion taloudellinen vastuu. Valtion talousarviossa on vuosittain osoitettava määräraha valtionavustuksiin saamen kielilain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten kattamiseksi. Esimerkiksi tiettyjen asiakirjojen kääntämisestä eri saamen kielille, eli pohjois-

inarin- ja koltansaame, aiheutuu vuosittain kustannuksia erityisesti julkista valtaa käyttäville tai siihen liittyviä tehtäviä hoitaville tahoille. Säännös on siten merkittävä saamen kielten ylläpidon osalta, koska valtionavustukset mahdollistavat tämän oikeuden tehokkaasti toteutumisen käytännössä. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että valtionavustuksella katettaisiin aiheutuneet kustannukset kokonaisuudessaan. Hakemusten valtionavustustarpeista on yleensä voitu kattaa käytettävissä olevalla määrärahalla noin puolet. Valtionavustusta voivat hakea kunnat, kuntayhtymät ja erilaiset yhteisöt. Valtionavustuksen saajana ei voi olla yksityishenkilö eikä toimiminen. Voimassa olevassa säännöksessä ei ole mainittu kuntayhtymiä. Valtion taloudellisen vastuun tulisi kuitenkin koskea myös kuntayhtymiä sekä maakuntia. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on tehnyt asiassa oikeusministeriölle aloitteen. Aloitteessa valtuutettu kehotti ryhtymään toimenpiteisiin säännöksen muuttamiseksi siten, että lakisäätteisiä kunnallisia peruspalveluja tuottavat muut tahot ja kuntayhtymät, joissa saamelaisten kotiseutualueen kunta tai osa siitä on mukana, otettaisiin mukaan saamen kielilain mukaiseen valtionavustuksen piiriin. Pykälään lisätään maakunta ja kuntayhtymä.

32 § Saamen kielen asema eräillä hallinnonaloilla. Säännöstä tarkistetaan koskemaan myös esiopetusta. Nykyisessä säännöksessä osa käsitteistä sekä lakiviittauksista on vanhentunut.

Hallituksen esitykseen eduskunnalle maakuntauudistukseksi ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistukseksi sekä niihin liittyviksi laeiksi sisältää sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain. Sen 6 §:n 1 momentissa on ehdotettu säädettäväksi saamen kielen käytöstä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa seuraavasti: ”Asiakkaalla on oikeus käyttää saamen kieltä saamelaisten kotiseutualueella tuotettavissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä Lapin maakunnan alueella sellaisissa sosiaali- ja terveyspalveluissa, joita tuotetaan vain kotiseutualueen ulkopuolella sijaitsevilla toimipisteissä.” Esitystä valmisteltaessa on pohdittu saamen kielilakiin otettavaksi säännös koskien oikeutta käyttää saamen kieltä sosiaali- ja terveyspalveluissa. Koska tämä on tällä hetkellä katettu edellä selostetun uudistuksen yhteydessä, on tarkoituksenmukaisinta lisätä saamen kielilakiin ainoastaan viittaus tähän erityislainsäädäntöön.

2 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan samaan aikaan kuin maakuntalain 2 §:ssä tarkoitetut maakunnat julkisoikeudellisina yhteisöinä perustetaan eli 1 päivänä heinäkuuta 2017.

3 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Lakiehdotus vahvistaa perustuslaissa suojattuja kielellisiä oikeuksia. Lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

saamen kielilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan saamen kielilain (1086/2003) 3 §:n 2 kohta,
muutetaan 2 §:n 1 momentti, 6 §:n 1 momentti, 8 §:n 3 momentti, 14 §:n 2 ja 3 momentti, 16 ja 17 §, 20 §:n 1 momentti, 22 §:n 2 momentti, 23 §, 25 §:n 1 ja 2 momentti sekä 31 ja 32 §, sellaisena kuin niistä on 2 §:n 1 momentti laissa 1340/2014, sekä
lisätään 11 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

2 §

Lain soveltamisala

Viranomaisia, joihin tätä lakia sovelletaan, ovat:

- 1) Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kuntien toimielimet, Lapin maakunta, sellaiset kuntalain (410/2015) 51 §:ssä tarkoitetut kuntien yhteiset toimielimet, joiden toimintaan jokin mainituista kunnista osallistuu, sekä sellaisten kuntayhtymien toimielimet, joissa jokin mainituista kunnista on jäsenenä
- 2) ne tuomioistuimet ja valtion alue- ja paikallishallinnon viranomaiset, joiden virka-alueeseen edellä mainitut kunnat kokonaan tai osittain kuuluvat;
- 3) ne aluehallintovirastot ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, joiden toimialueeseen edellä mainitut kunnat kokonaan tai osittain kuuluvat, ja niiden yhteydessä toimivat toimielimet;
- 4) saamelaiskäräjät, saamelaisasiain neuvottelukunta sekä kolttalain (253/1995) 42 §:ssä tarkoitettu kyläkokous, 45 §:ssä tarkoitetut kolttaneuvostot ja 46 §:ssä tarkoitettu kolttien luottamusmies;
- 5) valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies;
- 6) kuluttaja-asiamies, kuluttajariitalautakunta, yhdenvertaisuusvaltuutettu, tasa-arvovaltuutettu, lapsiasiavaltuutettu, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta, tietosuojavaltuutettu ja tietosuojalautakunta;
- 7) Verohallinto, Kansaneläkelaitos, Maanmittauslaitos ja Maatalousyrittäjien eläkelaitos;
- 8) ne valtion hallintoviranomaiset, jotka muutoksenhakuviranomaisina käsittelevät edellä mainitussa hallintoviranomaisessa vireille tulleita asioita.

6 §

Saamen kielen käyttäminen edustuksellisissa toimielimissä

Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kuntien ja Lapin maakunnan toimielinten, 2 §:n 1 kohdassa tarkoitetun kuntayhtymän toimielinten ja mainittujen kuntien yhteisen toimielimen saamelaisilla jäsenillä on oikeus käyttää saamen kieltä kokouksissa sekä pöytäkirjaan liitettävissä kirjallisissa lausunnoissa. Sama koskee valtion lautakuntien, komiteoiden, työryhmien ja vastaavien monijäsenisten toimielinten saamelaisia jäseniä saamelaisten kotiseutualueella ja saamelaisia erityisesti koskevia asioita käsiteltäessä sen ulkopuolellakin. Paliskuntain yhdis-

tyksen ja sen hallituksen kokoukseen osallistuvalla saamelaisella on vastaavasti oikeus käyttää kokouksessa saamen kieltä.

8 §

Viranomaisten tiedottaminen

Käräjäoikeuden, tuomarin, poliisilaitoksen, ulosotto- ja syyttäjäviraston tai maistraatin taikka niiden virkamiehen viran puolesta antamat kuulutukset ja tiedonannot yksityisen oikeutta koskevissa asioissa voidaan kuitenkin harkinnan mukaan antaa yksinomaan suomen kielellä, jos saamen kielen käyttäminen olisi ilmeisen tarpeetonta.

11 §

Erityiset velvollisuudet

Lapin maakunnan on asioinnissa sellaisen henkilön kanssa, jonka kotikunta on Enontekiö, Inari, Sodankylä tai Utsjoki, myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella noudatettava mitä 12 – 16 §:ssä säädetään.

14 §

Saamen kielen taito ja sitä koskevat kelpoisuusvaatimukset

Saamen kielen taito voidaan asettaa kielitaitoa koskevaksi kelpoisuusvaatimukseksi valtion viranomaisten henkilöstölle lailla taikka lain nojalla valtioneuvoston tai asianomaisen ministeriön asetuksella sekä maakunnan ja kunnallisten viranomaisten henkilöstölle maakuntalain (xx/201x) ja kuntalain (410/2015) mukaisessa järjestyksessä, jollei tällaista kelpoisuusvaatimusta säädetä lailla tai lain nojalla. Saamen kielen taito katsotaan erityiseksi ansioksi, vaikka sitä ei ole asetettu viran, toimen tai tehtävän kelpoisuusvaatimukseksi.

Saamen kielen taitoa koskevista kelpoisuusvaatimuksista on soveltuvin osin voimassa, mitä julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetussa laissa (424/2003) säädetään. Saamen kielen taito osoitetaan yleisistä kielitutkinnoista annetussa laissa (964/2004) tarkoitetulla kielitutkinnoilla taikka opintojen yhteydessä suoritetulla kielikokeella tai korkeakouluopinnoilla.

16 §

Saamen kielen käyttäminen kunnan ja maakunnan asiakirjoissa

Kunnassa, jossa saamenkielisten osuus väestöstä on edellisen vuoden ensimmäisenä päivänä ollut suurempi kuin yksi kolmasosa, kunnan toimielimen tulee käyttää myös saamen kieltä sellaisissa pöytäkirjoissa ja muissa asiakirjoissa, joita ei ole annettava yksityiselle asianosaiselle ja joilla on yleistä merkitystä. Muussakin kunnassa kunnan toimielimen ja Lapin maakunnassa maakunnan toimielimen tulee käyttää saamen kieltä tällaisissa asiakirjoissaan harkitsemassaan laajuudessa.

HE 44/2017 vp

Lisäksi Lapin maakunnan toimielimen tulee käyttää myös saamen kieltä pöytäkirjoissa ja muissa asiakirjoissa, joita ei ole annettava yksityiselle asianosaiselle ja joilla on yleistä merkitystä, jos asialla on erityistä merkitystä saamelaisille.

17 §

Liikelaitokset sekä valtion, maakunnan tai kunnan omistamat yhtiöt

Valtion liikelaitoksen sekä sellaisen palvelua tuottavan yhtiön, jossa valtiolla, Lapin maakunnalla tai yhdellä tai useammalla 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainitulla kunnalla on määräamisvalta, on saamelaisten kotiseutualueella annettava tässä laissa edellytettyä kielellistä palvelua ja tiedotettava yleisölle myös saameksi toiminnan laadun ja asiayhteyden edellyttämässä laajuudessa ja tavalla, jota kokonaisuutena arvioiden ei voida pitää liikelaitoksen tai yhtiön kannalta kohtuuttomana. Valtion liikelaitoksen hoitaessa viranomaistehtävää siihen sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään viranomaisesta.

20 §

Oikeus toimituskirjan ja muun asiakirjan käännökseen

Jos hallintoasiassa, hallintolainkäyttöasiassa, hallintokanteluasiassa tai rikosasiassa haastehakemus, tuomio, päätös, pöytäkirja tai muu asiakirja on laadittu suomen tai ruotsin kielellä, on viranomaisen annettava saamelaiselle asianosaiselle pyynnöstä maksuton virallinen saamenkielinen käännös näistä asiakirjoista siltä osin kuin asia koskee hänen oikeuttaan, etuaan tai velvollisuuttaan, paitsi jos kysymyksessä on asian ratkaisuun ilmeisesti vaikuttamaton asiakirja. Käännös on liitettävä toimituskirjaan tai muuhun asiakirjaan.

22 §

Vastuu kääntämisestä tai tulkkauksesta aiheutuneista kustannuksista

Maakunta, kunta, kuntayhtymä taikka hiippakunta tai seurakunta vastaa 4–6, 12, 13, 15, 16 ja 30 §:ssä tarkoitetun toimitus- tai muun asiakirjan laatimisesta tai kääntämisestä sekä tulkkauksesta aiheutuvista kustannuksista.

23 §

Käännöksen hankkiminen asiakkaan kustannuksella

Jos valtion, maakunnan, kunnan tai kuntayhtymän viranomaiselle taikka kirkolliselle viranomaiselle on jätetty saamenkielinen asiakirja, vaikka asiakkaalla ei ole oikeutta käyttää saamen kieltä kyseisessä viranomaisessa, tulee viranomaisen tarvittaessa hankkia asiakasta kuuluttuaan tämän kustannuksella asiakirjasta käännös viranomaisessa käytettävälle kielelle.

25 §

Palkallinen virkavapaus ja vapautus työstä saamen kielen taidon hankkimista varten

Sellaisen 2 §:n 1 momentissa tarkoitetun valtion viranomaisen virkamiehellä, jonka virka-alue on kokonaisuudessaan saamelaisten kotiseutualueella, sekä saamelaiskäräjien virkamie-

hellä on oikeus, jos hänen virkasuhteensa tämän viranomaisen palveluksessa on kestänyt vähintään vuoden, saada palkallista virkavapautta virkatehtäviensä hoitamiseksi tarpeellisen saamen kielen taidon hankkimista varten. Tällaisen viranomaisen palveluksessa olevalla työntekijällä on vastaavin edellytyksin oikeus saada vapautusta työstä samaan tarkoitukseen.

Lapin maakunnan, 2 §:n 1 momentissa tarkoitetun kunnan tai kuntayhtymän ja sellaisen 2 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetun valtion viranomaisen palveluksessa olevalle, jonka virka-alueesta osa sijaitsee saamelaisten kotiseutualueella, sekä Paliskuntain yhdistyksen henkilöstöön kuuluvalle voidaan myöntää palkallista virkavapautta tai vapautusta työstä virkatehtävien hoitamiseksi tarpeellisen saamen kielen taidon hankkimista varten, jos hänen palvelussuhteensa tämän työntekijän palveluksessa on kestänyt vähintään vuoden. Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää muista virkavapauden tai työstä vapautuksen ehdoista.

31 §

Valtion taloudellinen vastuu

Valtion talousarvioon tulee ottaa määräraha valtionavustuksiin maakunnille, kuntayhtymille, kunnille, seurakunnille, saamelaisten kotiseutualueen paliskunnille sekä 18 §:ssä tarkoitetuille yksityisille tämän lain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten kattamiseksi.

32 §

Saamen kielen asema eräillä hallinnonaloilla

Saamelaisten oikeudesta saada esi- ja perusopetusta sekä muuta opetusta omalla äidinkielellään, saamen kielen opetuksesta sekä saamen kielestä opetuskielenä, oppiaineena ja tutkinto-kielenä säädetään erikseen.

Saamelaisten oikeudesta saada varhaiskasvatusta omalla äidinkielellään säädetään varhaiskasvatuslaissa (36/1973).

Oikeudesta käyttää saamen kieltä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa säädetään tämän lain lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa (xx/2017).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Porvoossa 4 päivänä toukokuuta 2017

Pääministeri

Juha Sipilä

Oikeus- ja työministeri Jari Lindström

Laki

saamen kielilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan saamen kielilain (1086/2003) 3 §:n 2 kohta,
muutetaan 2 §:n 1 momentti, 6 §:n 1 momentti, 8 §:n 3 momentti, 14 §:n 2 ja 3 momentti, 16 ja 17 §, 20 §:n 1 momentti, 22 §:n 2 momentti, 23 §, 25 §:n 1 ja 2 momentti sekä 31 ja 32 §, sellaisena kuin niistä on 2 §:n 1 momentti laissa 1340/2014, sekä
lisätään 11 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

Lain soveltamisala

Viranomaisia, joihin tätä lakia sovelletaan, ovat:

1) Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kuntien toimielimet sekä sellaisten kuntayhtymien toimielimet, joissa joku näistä kunnista on jäsenenä;

2) ne tuomioistuimet ja valtion piiri- ja paikallishallinnon viranomaiset, joiden virka-alueeseen edellä mainitut kunnat kokonaan tai osittain kuuluvat;

3) ne aluehallintovirastot ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, joiden toimialueeseen edellä mainitut kunnat kokonaan tai osittain kuuluvat, ja niiden yhteydessä toimivat toimielimet;

4) saamelaiskäräjät, saamelaisasiain neuvottelukunta ja kolttalain (253/1995) 42 §:ssä tarkoitettu kyläkokous;

5) valtioneuvoston oikeuskansleri ja edus-

Ehdotus

2 §

Lain soveltamisala

Viranomaisia, joihin tätä lakia sovelletaan, ovat:

1) Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kuntien toimielimet, *Lapin maakunta, sellaiset kuntalain (410/2015) 51 §:ssä tarkoitetut kuntien yhteiset toimielimet, joiden toimintaan jokin mainituista kunnista osallistuu*, sekä sellaisten kuntayhtymien toimielimet, joissa jokin *mainituista* kunnista on jäsenenä;

2) ne tuomioistuimet ja valtion *alue-* ja paikallishallinnon viranomaiset, joiden virka-alueeseen edellä mainitut kunnat kokonaan tai osittain kuuluvat;

3) ne aluehallintovirastot ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, joiden toimialueeseen edellä mainitut kunnat kokonaan tai osittain kuuluvat, ja niiden yhteydessä toimivat toimielimet;

4) saamelaiskäräjät, saamelaisasiain neuvottelukunta sekä kolttalain (253/1995) 42 §:ssä tarkoitettu kyläkokous, *45 §:ssä tarkoitettut kolttaneuvostot ja 46 §:ssä tarkoitettu kolttien luottamusmies*;

5) valtioneuvoston oikeuskansleri ja edus-

Voimassa oleva laki

kunnan oikeusasiamies;

6) kuluttaja-asiamies, kuluttajariitalautakunta, yhdenvertaisuusvaltuutettu, tasa-arvovaltuutettu, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta, tietosuojavaltuutettu ja tietosuojalautakunta;

7) Verohallinto, Kansaneläkelaitos, Maanmittauslaitos ja Maatalousyrittäjien eläkelaitos;

8) ne valtion hallintoviranomaiset, jotka muutoksenhakuviranomaisina käsittelevät edellä mainitussa hallintoviranomaisessa viereille tulleita asioita.

Ehdotus

kunnan oikeusasiamies;

6) kuluttaja-asiamies, kuluttajariitalautakunta, yhdenvertaisuusvaltuutettu, tasa-arvovaltuutettu, *lapsiasiavaltuutettu*, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta, tietosuojavaltuutettu ja tietosuojalautakunta;

7) Verohallinto, Kansaneläkelaitos, Maanmittauslaitos ja Maatalousyrittäjien eläkelaitos;

8) ne valtion hallintoviranomaiset, jotka muutoksenhakuviranomaisina käsittelevät edellä mainitussa hallintoviranomaisessa viereille tulleita asioita.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) saamen kielellä inarinsaamen, koltansaamen tai pohjoissaamen kieltä käytetystä kielestä tai pääasiallisesta kohderyhmästä riippuen;

2) *saamelaisella saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 3 §:ssä tarkoitettua saamelaista*;

3) saamelaisten kotiseutualueella saamelaiskäräjistä annetun lain 4 §:ssä tarkoitettua saamelaisten kotiseutualuetta; sekä

4) viranomaisella 2 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja tuomioistuimia ja muita viranomaisia ja paliskuntia sekä Paliskuntain yhdistystä.

6 §

Saamen kielen käyttäminen edustuksellisissa toimielimissä

Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kuntien toimielinten saamelaisilla jäsenillä on oikeus käyttää saamen kieltä kokouksissa sekä pöytäkirjaan liitettävissä kirjallisissa lausunnoissa. Sama koskee valtion lautakuntien, komiteoiden, työryhmien ja vastaavien monijäsenisten toimielinten saamelaisia jäseniä saamelaisten kotiseutualueella ja saamelaisia erityisesti koskevia asioita käsiteltäessä sen ulkopuolellakin. Paliskuntain yhdistyksen ja sen hallituksen kokoukseen osallistuvalla saamelaisella on vastaavasti oikeus

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) saamen kielellä inarinsaamen, koltansaamen tai pohjoissaamen kieltä käytetystä kielestä tai pääasiallisesta kohderyhmästä riippuen;

(2 kohta kumotaan)

3) saamelaisten kotiseutualueella saamelaiskäräjistä annetun lain 4 §:ssä tarkoitettua saamelaisten kotiseutualuetta; sekä

4) viranomaisella 2 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettuja tuomioistuimia ja muita viranomaisia ja paliskuntia sekä Paliskuntain yhdistystä.

6 §

Saamen kielen käyttäminen edustuksellisissa toimielimissä

Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kuntien *ja Lapin maakunnan toimielinten, 2 §:n 1 kohdassa tarkoitettujen kuntayhtymän toimielinten ja mainittujen kuntien yhteisen toimielimen* saamelaisilla jäsenillä on oikeus käyttää saamen kieltä kokouksissa sekä pöytäkirjaan liitettävissä kirjallisissa lausunnoissa. Sama koskee valtion lautakuntien, komiteoiden, työryhmien ja vastaavien monijäsenisten toimielinten saamelaisia jäseniä saamelaisten kotiseutualueella ja saamelaisia erityisesti koskevia asioita käsiteltäessä sen

Voimassa oleva laki

käyttää kokouksessa saamen kieltä.

8 §

Viranomaisten tiedottaminen

Käräjäoikeuden, tuomarin, kihlakunnanviraston tai sen osaston tai kihlakunnan erillisen viraston taikka niiden virkamiehen viran puolesta antamat kuulutukset ja tiedonannot yksityisen oikeutta koskevissa asioissa voidaan kuitenkin harkinnan mukaan antaa yksinomaan suomen kielellä, jos saamen kielen käyttäminen olisi ilmeisen tarpeetonta.

11 §

Erityiset velvollisuudet

14 §

Saamen kielen taito ja sitä koskevat kelpoisuusvaatimukset

Saamen kielen taito voidaan asettaa kieli-taitoa koskevaksi kelpoisuusvaatimukseksi valtion viranomaisten henkilöstölle lailla taikka lain nojalla valtioneuvoston tai asianomaisen ministeriön asetuksella sekä kunnallisten viranomaisten henkilöstölle kuntalain (365/1995) mukaisessa järjestyksessä, jollei tällaista kelpoisuusvaatimusta säädetä lailla tai lain nojalla. Saamen kielen taito katsotaan erityiseksi ansioksi, vaikka sitä ei ole asetettu viran, toimen tai tehtävän kelpoisuusvaatimukseksi.

Saamen kielen taitoa koskevista kelpoi-

Ehdotus

ulkopuolellakin. Paliskuntain yhdistyksen ja sen hallituksen kokoukseen osallistuvalla saamelaisella on vastaavasti oikeus käyttää kokouksessa saamen kieltä.

8 §

Viranomaisten tiedottaminen

Käräjäoikeuden, tuomarin, *poliisilaitoksen, ulosotto- ja syyttäjänviraston tai maistraatin* taikka niiden virkamiehen viran puolesta antamat kuulutukset ja tiedonannot yksityisen oikeutta koskevissa asioissa voidaan kuitenkin harkinnan mukaan antaa yksinomaan suomen kielellä, jos saamen kielen käyttäminen olisi ilmeisen tarpeetonta.

11 §

Erityiset velvollisuudet

Lapin maakunnan on asioinnissa sellaisen henkilön kanssa, jonka kotikunta on Enontekiö, Inari, Sodankylä tai Utsjoki, myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella noudatettava mitä 12 – 16 §:ssä säädetään.

14 §

Saamen kielen taito ja sitä koskevat kelpoisuusvaatimukset

Saamen kielen taito voidaan asettaa kieli-taitoa koskevaksi kelpoisuusvaatimukseksi valtion viranomaisten henkilöstölle lailla taikka lain nojalla valtioneuvoston tai asianomaisen ministeriön asetuksella sekä *maakunnan ja kunnallisten viranomaisten henkilöstölle maakuntalain (xx/201x) ja kuntalain (410/2015)* mukaisessa järjestyksessä, jollei tällaista kelpoisuusvaatimusta säädetä lailla tai lain nojalla. Saamen kielen taito katsotaan erityiseksi ansioksi, vaikka sitä ei ole asetettu viran, toimen tai tehtävän kelpoisuusvaatimukseksi.

Saamen kielen taitoa koskevista kelpoi-

Voimassa oleva laki

suusvaatimuksista on soveltuvin osin voimassa, mitä julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetussa laissa (424/2003) säädetään. Saamen kielen taito osoitetaan yleisistä kielitutkinnoista annetussa laissa (668/1994) tarkoitetulla kielitutkinnoilla tai opintojen yhteydessä suoritettulla kielikokeella tai korkeakouluopinnoilla.

16 §

Saamen kielen käyttäminen kunnan asiakirjoissa

Kunnassa, jossa saamenkielisten osuus väestöstä on edellisen vuoden ensimmäisenä päivänä ollut suurempi kuin yksi kolmasosa, kunnan toimielimen tulee käyttää myös saamen kieltä sellaisissa pöytäkirjoissa ja muissa asiakirjoissa, joita ei ole annettava yksityiselle asianosaiselle ja joilla on yleistä merkitystä. Muussakin kunnassa kunnan toimielimen tulee käyttää saamen kieltä tällaisissa asiakirjoissaan harkitsemassaan laajuudessa.

17 §

Liikelaitokset sekä valtion tai kunnan omistamat yhtiöt

Valtion liikelaitoksen sekä sellaisen palvelua tuottavan yhtiön, jossa valtiolla tai yhdellä tai useammalla 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainitulla kunnalla on määräämisvalta, on saamelaisten kotiseutualueella annettava tässä laissa edellytettyä kielellistä palvelua ja tiedotettava yleisölle myös saameksi toiminnan laadun ja asiayhteyden edellyttämässä laajuudessa ja tavalla, jota kokonaisuutena arvioiden ei voida pitää liikelaitoksen tai yhtiön kannalta kohtuuttomana. Valtion liikelaitoksen hoitaessa viranomaistehtävää siihen sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään viranomaisesta.

Ehdotus

suusvaatimuksista on soveltuvin osin voimassa, mitä julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaadittavasta kielitaidosta annetussa laissa (424/2003) säädetään. Saamen kielen taito osoitetaan yleisistä kielitutkinnoista annetussa laissa (964/2004) tarkoitetulla kielitutkinnoilla tai opintojen yhteydessä suoritettulla kielikokeella *taikka* korkeakouluopinnoilla.

16 §

Saamen kielen käyttäminen kunnan ja maakunnan asiakirjoissa

Kunnassa, jossa saamenkielisten osuus väestöstä on edellisen vuoden ensimmäisenä päivänä ollut suurempi kuin yksi kolmasosa, kunnan toimielimen tulee käyttää myös saamen kieltä sellaisissa pöytäkirjoissa ja muissa asiakirjoissa, joita ei ole annettava yksityiselle asianosaiselle ja joilla on yleistä merkitystä. Muussakin kunnassa kunnan toimielimen ja Lapin maakunnassa maakunnan toimielimen tulee käyttää saamen kieltä tällaisissa asiakirjoissaan harkitsemassaan laajuudessa.

Lisäksi Lapin maakunnan toimielimen tulee käyttää myös saamen kieltä pöytäkirjoissa ja muissa asiakirjoissa, joita ei ole annettava yksityiselle asianosaiselle ja joilla on yleistä merkitystä, jos asialla on erityistä merkitystä saamelaisille.

17 §

Liikelaitokset sekä valtion, maakunnan tai kunnan omistamat yhtiöt

Valtion liikelaitoksen sekä sellaisen palvelua tuottavan yhtiön, jossa valtiolla, Lapin maakunnalla tai yhdellä tai useammalla 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa mainitulla kunnalla on määräämisvalta, on saamelaisten kotiseutualueella annettava tässä laissa edellytettyä kielellistä palvelua ja tiedotettava yleisölle myös saameksi toiminnan laadun ja asiayhteyden edellyttämässä laajuudessa ja tavalla, jota kokonaisuutena arvioiden ei voida pitää liikelaitoksen tai yhtiön kannalta kohtuuttomana. Valtion liikelaitoksen hoitaessa viranomaistehtävää siihen sovelletaan, mitä tässä laissa säädetään viranomaisesta.

HE 44/2017 vp

Voimassa oleva laki

20 §

Oikeus toimituskirjan ja muun asiakirjan käännökseen

Jos hallintoasiassa, hallintolainkäyttöasiassa tai rikosasiassa haastehakemus, tuomio, päätös, pöytäkirja tai muu asiakirja on laadittu suomen tai ruotsin kielellä, on viranomaisen annettava saamelaiselle asianosaiselle pyynnöstä maksuton virallinen saamenkielinen käännös näistä asiakirjoista siltä osin kuin asia koskee hänen oikeuttaan, etuaan tai velvollisuuttaan, paitsi jos kysymyksessä on asian ratkaisuun ilmeisesti vaikuttamaton asiakirja. Käännös on liitettävä toimituskirjaan tai muuhun asiakirjaan.

22 §

Vastuu kääntämisestä tai tulkkauksesta aiheutuneista kustannuksista

Kunta, kuntayhtymä taikka hiippakunta tai seurakunta vastaa 4-6, 12, 13, 15, 16 ja 30 §:ssä tarkoitetun toimitus- tai muun asiakirjan laatimisesta tai kääntämisestä sekä tulkkauksesta aiheutuvista kustannuksista.

23 §

Käännöksen hankkiminen asiakkaan kustannuksella

Jos valtion, kunnan tai kuntayhtymän viranomaiselle taikka kirkolliselle viranomaiselle on jätetty saamenkielinen asiakirja, vaikka asiakkaalla ei ole oikeutta käyttää saamen kieltä kyseisessä viranomaisessa, tulee viranomaisen tarvittaessa hankkia asiakasta kuultuaan tämän kustannuksella asiakirjasta käännös viranomaisessa käytettävälle kielelle.

Ehdotus

20 §

Oikeus toimituskirjan ja muun asiakirjan käännökseen

Jos hallintoasiassa, hallintolainkäyttöasiassa, *hallintokanteluasiassa* tai rikosasiassa haastehakemus, tuomio, päätös, pöytäkirja tai muu asiakirja on laadittu suomen tai ruotsin kielellä, on viranomaisen annettava saamelaiselle asianosaiselle pyynnöstä maksuton virallinen saamenkielinen käännös näistä asiakirjoista siltä osin kuin asia koskee hänen oikeuttaan, etuaan tai velvollisuuttaan, paitsi jos kysymyksessä on asian ratkaisuun ilmeisesti vaikuttamaton asiakirja. Käännös on liitettävä toimituskirjaan tai muuhun asiakirjaan.

22 §

Vastuu kääntämisestä tai tulkkauksesta aiheutuneista kustannuksista

Maakunta, kunta, kuntayhtymä taikka hiippakunta tai seurakunta vastaa 4-6, 12, 13, 15, 16 ja 30 §:ssä tarkoitetun toimitus- tai muun asiakirjan laatimisesta tai kääntämisestä sekä tulkkauksesta aiheutuvista kustannuksista.

23 §

Käännöksen hankkiminen asiakkaan kustannuksella

Jos valtion, *maakunnan*, kunnan tai kuntayhtymän viranomaiselle taikka kirkolliselle viranomaiselle on jätetty saamenkielinen asiakirja, vaikka asiakkaalla ei ole oikeutta käyttää saamen kieltä kyseisessä viranomaisessa, tulee viranomaisen tarvittaessa hankkia asiakasta kuultuaan tämän kustannuksella asiakirjasta käännös viranomaisessa käytettävälle kielelle.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

25 §

25 §

Palkallinen virkavapaus ja vapautus työstä saamen kielen taidon hankkimista varten

Palkallinen virkavapaus ja vapautus työstä saamen kielen taidon hankkimista varten

Sellaisen 2 §:n 1 momentissa tarkoitetun valtion viranomaisen virkamiehellä, jonka virka-alue on kokonaisuudessaan saamelaisen kotiseutualueella, on oikeus, jos hänen virkasuhteensa tämän viranomaisen palveluksessa on kestänyt vähintään vuoden, saada palkallista virkavapautta virkatehtäviensä hoitamiseksi tarpeellisen saamen kielen taidon hankkimista varten. Tällaisen viranomaisen palveluksessa olevalla työntekijällä on vastaavin edellytyksin oikeus saada vapautusta työstä samaan tarkoitukseen.

Sellaisen 2 §:n 1 momentissa tarkoitetun valtion viranomaisen virkamiehellä, jonka virka-alue on kokonaisuudessaan saamelaisen kotiseutualueella, *sekä saamelaiskäräjien virkamiehellä* on oikeus, jos hänen virkasuhteensa tämän viranomaisen palveluksessa on kestänyt vähintään vuoden, saada palkallista virkavapautta virkatehtäviensä hoitamiseksi tarpeellisen saamen kielen taidon hankkimista varten. Tällaisen viranomaisen palveluksessa olevalla työntekijällä on vastaavin edellytyksin oikeus saada vapautusta työstä samaan tarkoitukseen.

Edellä 2 §:n 1 momentissa tarkoitetun kunnan tai kuntayhtymän ja sellaisen 2 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetun valtion viranomaisen palveluksessa olevalle, jonka virka-alueesta osa sijaitsee saamelaisten kotiseutualueella, sekä Paliskuntain yhdistyksen henkilöstöön kuuluvalle voidaan myöntää palkallista virkavapautta tai vapautusta työstä virkatehtävien hoitamiseksi tarpeellisen saamen kielen taidon hankkimista varten, jos hänen palvelussuhteensa tämän työnantajan palveluksessa on kestänyt vähintään vuoden. Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää muista virkavapauden tai työstä vapautuksen ehdoista.

Lapin maakunnan, 2 §:n 1 momentissa tarkoitetun kunnan tai kuntayhtymän ja sellaisen 2 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdassa tarkoitetun valtion viranomaisen palveluksessa olevalle, jonka virka-alueesta osa sijaitsee saamelaisten kotiseutualueella, sekä Paliskuntain yhdistyksen henkilöstöön kuuluvalle voidaan myöntää palkallista virkavapautta tai vapautusta työstä virkatehtävien hoitamiseksi tarpeellisen saamen kielen taidon hankkimista varten, jos hänen palvelussuhteensa tämän työnantajan palveluksessa on kestänyt vähintään vuoden. Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää muista virkavapauden tai työstä vapautuksen ehdoista.

31 §

31 §

Valtion taloudellinen vastuu

Valtion taloudellinen vastuu

Valtion talousarvioon tulee ottaa määräraha valtionavustuksiin kunnille, seurakunnille, saamelaisten kotiseutualueen paliskunnille sekä 18 §:ssä tarkoitetuille yksityisille tämän lain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten kattamiseksi.

Valtion talousarvioon tulee ottaa määräraha valtionavustuksiin *maakunnille, kuntayhtymille*, kunnille, seurakunnille, saamelaisten kotiseutualueen paliskunnille sekä 18 §:ssä tarkoitetuille yksityisille tämän lain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten kattamiseksi.

32 §

32 §

Saamen kielen asema eräillä hallinnonaloilla

Saamen kielen asema eräillä hallinnonaloilla

Saamelaisten oikeudesta saada peruskoulu-

Saamelaisten oikeudesta saada *esi- ja pe-*

HE 44/2017 vp

Voimassa oleva laki

ja muuta opetusta omalla äidinkielellään, saamen kielen opetuksesta sekä saamen kielestä opetuskielenä, oppiaineena ja tutkintokielenä säädetään erikseen.

Saamelaisten oikeudesta saada päivähoidon omalla äidinkielellään säädetään lasten päivähoidosta annetussa laissa (36/1973).

Ehdotus

rusopetusta sekä muuta opetusta omalla äidinkielellään, saamen kielen opetuksesta sekä saamen kielestä opetuskielenä, oppiaineena ja tutkintokielenä säädetään erikseen.

Saamelaisten oikeudesta saada *varhaiskasvatusta* omalla äidinkielellään säädetään varhaiskasvatuslaissa (36/1973).

Oikeudesta käyttää saamen kieltä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa säädetään tämän lain lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa (xx/2017).

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .